

Τι ώρες έρχονται οι τροπολογίες στη Βουλή;

Στην παρούσα Βουλή (Ιούλιος 2023 – Μάιος 2026), το 76% των τροπολογιών κατατέθηκε μεταξύ 21:00 και 01:00, ενώ το 81% των τροπολογιών που κατατέθηκαν μόλις μία ημέρα πριν από την ψήφισή τους εισήχθησαν στη Βουλή μεταξύ 21:00 και 01:00 τα ξημερώματα.

Βασικά Συμπεράσματα:

Θετικές εξελίξεις

- Ο συνολικός αριθμός των τροπολογιών ακολουθεί σταθερά πτωτική πορεία από το 2021 και μετά, φτάνοντας το 2025 στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας δωδεκαετίας, με μόλις 43 ψηφισμένες τροπολογίες.
- Μετά την κορύφωση του 2021, ο συνολικός αριθμός άρθρων που ψηφίζονται μέσω τροπολογιών μειώνεται συνεχώς, υποχωρώντας το 2025 στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2015.
- Οι εκπρόθεσμες τροπολογίες με σφραγίδα της Βουλής έχουν σχεδόν εξαφανιστεί. Από το 2022 και μετά το φαινόμενο περιορίζεται σε οριακά επίπεδα, σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία.
- Το 2026 καταγράφεται η πρώτη αξιοσημείωτη υποχώρηση των νυχτερινών καταθέσεων μετά την εκρηκτική αύξηση της περιόδου 2021-2025.

Οι τροπολογίες που κατατέθηκαν μετά τις 21:00 μειώθηκαν στο 60%, από το ιστορικό υψηλό 76,8% του 2024.

- Οι καταθέσεις μετά τις 22:00 περιορίστηκαν το 2026 στο 35%, σημαντικά χαμηλότερα από τα επίπεδα του 2023 και του 2024, όταν ξεπερνούσαν το 50% του συνόλου.

Αρνητικές εξελίξεις

- Παρά τη σημαντική μείωση του αριθμού των τροπολογιών, κάθε τροπολογία περιλαμβάνει πλέον σημαντικά περισσότερα άρθρα. Το 2025 αντιστοιχούσαν σχεδόν 4 άρθρα ανά τροπολογία, διπλάσια σε σχέση με το 2019, γεγονός που υποδηλώνει αυξανόμενη χρήση ερανοστικών τροπολογιών.
- Από το 2021 και μετά καταγράφεται θεαματική μετατόπιση της κατάθεσης τροπολογιών τις

i Πρόεδρος του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών.

ii Επικεφαλής Ερευνών του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών

νυχτερινές ώρες. Ενώ πριν το 2020 μόλις το 2%-12% των τροπολογιών κατατίθεντο μετά τις 21:00, το ποσοστό αυτό εκτινάχθηκε στο 35,8% το 2021 και ξεπέρασε το 70% την περίοδο 2023-2025.

- Το 2023 και το 2024 περισσότερες από τις μισές τροπολογίες κατατέθηκαν μετά τις 22:00 το βράδυ, μια πρακτική χωρίς προηγούμενο στην υπό εξέταση περίοδο.
- Η κατάθεση τροπολογιών μία ημέρα πριν από την ψήφισή τους μεταφέρθηκε σχεδόν εξ ολοκλήρου στις νυχτερινές ώρες. Το 2024 σχεδόν 9 στις 10 τέτοιες τροπολογίες (88,9%) κατατέθηκαν μετά τις 21:00, μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες.
- Το 2026, παρά τη μερική αποκλιμάκωση στο σύνολο των τροπολογιών, οι τροπολογίες που κατατίθενται μία ημέρα πριν από την ψήφισή τους παραμένουν σχεδόν αποκλειστικά νυχτερινό φαινόμενο, καθώς το 88,9% κατατέθηκε μετά τις 21:00.
- Τα στοιχεία δείχνουν ότι η κατάργηση των τροπολογιών που κατατίθενται την ίδια ημέρα που ψηφίζονται δεν συνοδεύτηκε από ουσιαστική αύξηση του χρόνου κοινοβουλευτικής επεξε-

ργασίας. Η πρακτική μετατόπισε την κατάθεση χρονικά λίγες ώρες νωρίτερα, αργά το προηγούμενο βράδυ, με την ψήφισή τους να ξεκινάει το επόμενο πρωί.

- Στην παρούσα Βουλή (Ιούλιος 2023 – Μάιος 2026), το 76% των τροπολογιών κατατέθηκε μεταξύ 21:00 και 01:00, ενώ περισσότερες από τις μισές (52%) κατατέθηκαν στο δίωρο 22:00–23:59.
- Το πρόβλημα είναι ακόμη εντονότερο στις τροπολογίες τελευταίας στιγμής, καθώς στην παρούσα Βουλή το 81% των τροπολογιών που κατατέθηκαν μόλις μία ημέρα πριν από την ψήφισή τους εισήχθησαν στη Βουλή μεταξύ 21:00 και 01:00 τα ξημερώματα.
- Ο δείκτης θεωρητικά διαθέσιμου χρόνου επεξεργασίας, ο οποίος συνεκτιμά τον χρόνο από την κατάθεση έως την ψήφιση και τον όγκο των προς εξέταση ρυθμίσεων, επιδεινώθηκε απότομα το 2016 και συνέχισε να υποχωρεί έως το 2021. Παρά τη σταδιακή ανάκαμψη των τελευταίων ετών, το 2026 το θεωρητικό χρονικό περιθώριο αντιστοιχεί σε περίπου 11 ώρες ανά άρθρο τροπολογίας.

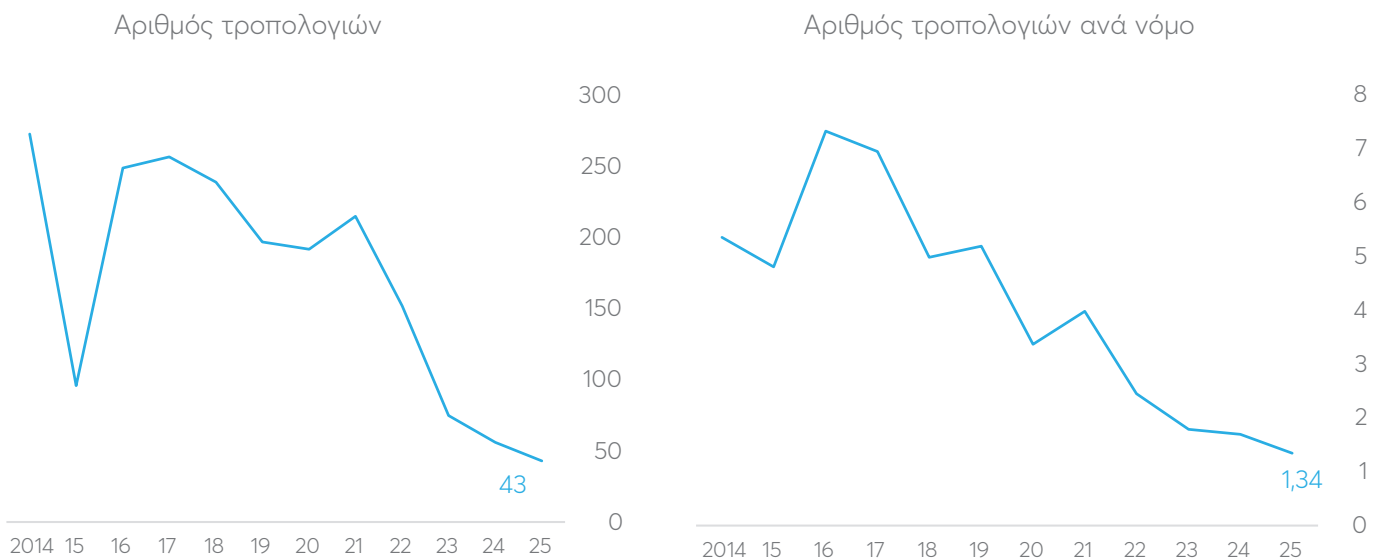
Εισαγωγή: Οι τροπολογίες στην Ελλάδα

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της νομοθετικής διαδικασίας στην Ελλάδα αποτελεί η νομοθέτηση μέσω τροπολογιών, δηλαδή, η πρόταση για την τροποποίηση ή την αναδιαμόρφωση άρθρου που περιλαμβάνεται σε νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου.¹ Τα προβλήματα αυτά αφορούν κυρίως τη διαδικασία νομοθέτησης, καθώς οι τροπολογίες υπόκεινται σε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο λιγότερων ελέγχων, δηλαδή, δεν περιλαμβάνονται από την αρχή στο νομοσχέδιο, δεν μπαίνουν σε προκοινοβουλευτική δημόσια διαβούλευση, εμφανίζονται τελευταία στιγμή πριν την ψήφιση, δεν έχουν την απαραίτητη τεκμηρίωση και την εκτίμηση κόστους από το Γενικό Λο-

γιστήριο του Κράτους (ΓΛΚ), και είναι συχνά άσχετες με το κύριο αντικείμενο του νόμου. Με άλλα λόγια, μέσω της νομοθέτησης με τροπολογίες παρακάμπτονται οι διαδικασίες της καλής νομοθέτησης και παραβλέπονται οι συνταγματικές προβλέψεις.

Ο περιορισμός των τροπολογιών αποτελεί ένα πάγιο αίτημα στο πεδίο της καλής νομοθέτησης και η μακροχρόνια τάση στις μετρήσεις όγκου των ψηφισμένων τροπολογιών στην Ελληνική Βουλή επιβεβαιώνει την καθοδική τάση. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 1, ο συνολικός αριθμός των τροπολογιών βαίνει μειούμενος από το 2017, με απολύτως καθοδική τάση από το 2021 μέχρι το ιστορικό χαμηλό του 2025, όπου ψηφίστηκαν μόλις 43 τροπολογίες. Την ίδια μειούμενη τάση ακολουθεί και ο δείκτης αριθμός των τροπολογιών ανά νόμο.

Γράφημα 1. Δείκτες όγκου ψηφισμένων τροπολογιών στην Ελληνική Βουλή, 2014-2026

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζιδης, Γ. (2026). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Μάιος 2026). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Ο σημαντικότερος δείκτης, ωστόσο, που μετράει το σύνολο των άρθρων που ψηφίζονται σε τροπολογίες παρουσιάζει μία λίγο διαφορετική εικόνα. Αυτό που καθιστά τον δείκτη των άρθρων σε τροπολογίες σημαντικό είναι πως μπορεί ο ονομαστικός αριθμός των τροπολογιών να μειώνεται, αλλά τα άρθρα μέσα σε αυτά να αυξάνονται. Για παράδειγμα, αντί να ψηφίζονται 5 άρθρα σε 5 ξεχωριστές τροπολογίες γιατί αφορούν διαφορετικά ζητήματα, μπορεί να

μειωθεί τεχνητά ο αριθμός των τροπολογιών, και να ψηφιστούν όλα τα άρθρα σε μία ερασιστική τροπολογία. Αυτό θα μείωνε τον ονομαστικό αριθμό των τροπολογιών, αλλά στην πραγματικότητα ο όγκος των ρυθμίσεων που ψηφίστηκε σε τροπολογίες θα παρέμενε ο ίδιος. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί πως μία τέτοια νομοθετική πρακτική θα ενέτεινε το πρόβλημα της ρύθμισης με τροπολογίες, καθώς αυτές α) θα ήταν εξ' ορισμού άσχετες με το νομοσχέδιο, εφό-

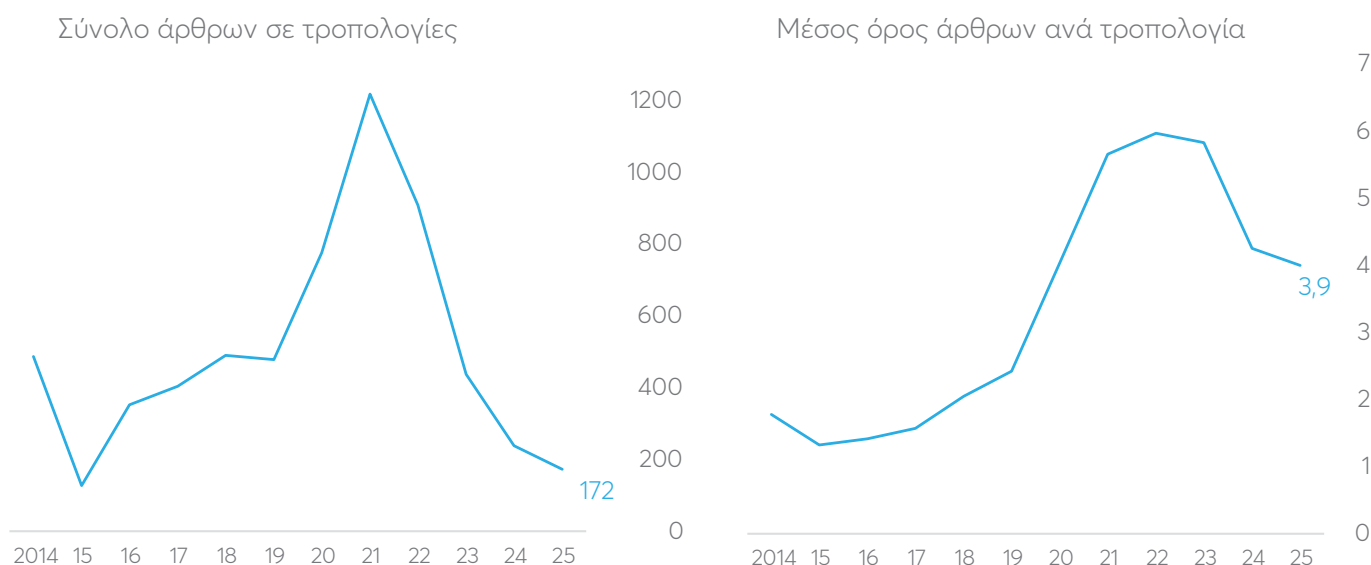
1 Μουρτοπάλλας, Γ. Κ. (2021, 9 Φεβρουαρίου). [Η τροπολογία κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής \(μέρος Α\)](#). Syntagma Watch.

σον θα περιείχαν άσχετες μεταξύ τους ρυθμίσεις, και β) θα δυσχέραινε τον νομοθετικό ρόλο των μελών της Βουλής, καθώς οι τροπολογίες ψηφίζονται στο σύνολο τους και δεν θα ήταν σε θέση να υπερψηφίσουν μία ρύθμιση με την οποία συμφωνούν και να απορρίψουν μία άλλη.

Στο Γράφημα 2, ο σχετικός δείκτης του συνόλου των ψηφισμένων άρθρων σε τροπολογίες βαίνει μειούμενος από το 2022 και έπειτα, μετά την εκτόξευ-

σή του το 2021 στον ιστορικό αριθμό ψήφισης 1.216 άρθρων σε τροπολογίες. Πλέον, ο δείκτης έχει υποχωρήσει στον χαμηλότερο αριθμό από το 2015 μέχρι σήμερα, τα 172 άρθρα σε τροπολογίες. Ο δεύτερος δείκτης που μετράει τον μέσο όρο άρθρων ανά τροπολογία, είναι ο μόνος δείκτης όγκου τροπολογιών που δείχνει ανοδική τάση. Το 2025 σε κάθε τροπολογία κατά μέσο όρο περιέχονταν σχεδόν 4 άρθρα, διπλάσια το αντίστοιχο αριθμού το 2019.

Γράφημα 2. Δείκτες όγκου ψηφισμένων άρθρων σε τροπολογίες στην Ελληνική Βουλή, 2014-2026

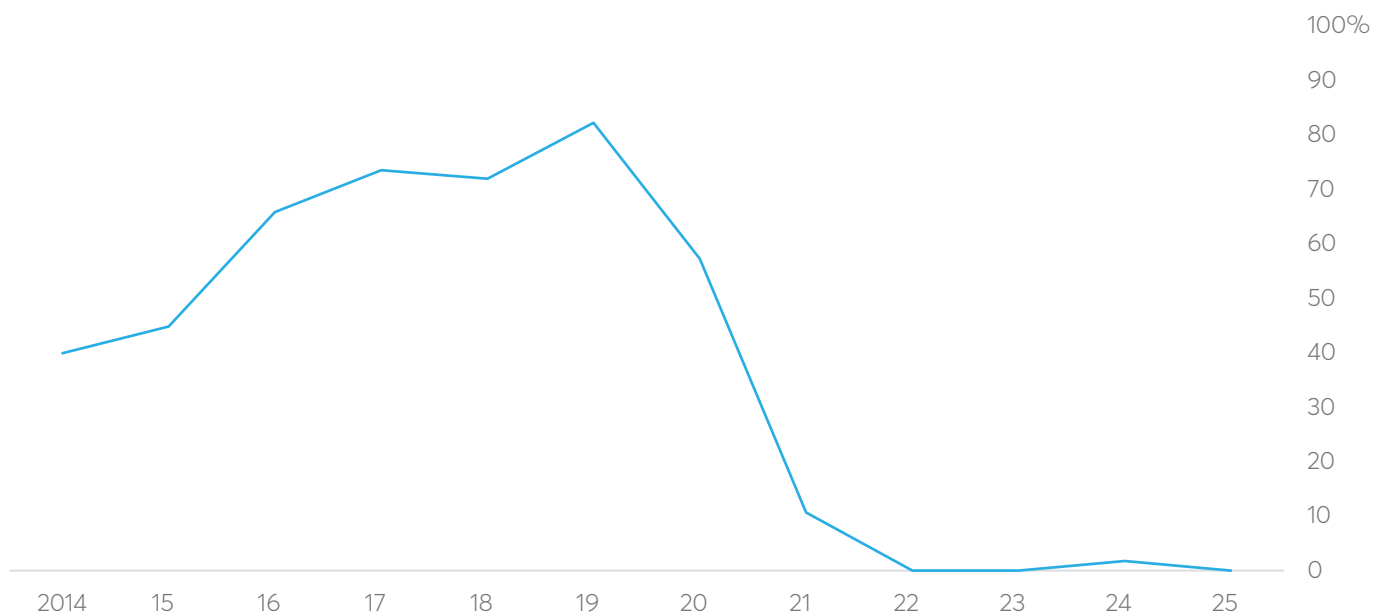

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2026). Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Μάιος 2026). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο στην Βουλή σήμερα είναι ο μηδενισμός των λεγόμενων εκπρόθεσμων τροπολογιών. Από το 2019 η τάση είναι σαφώς μει-

ούμενη, ενώ από το 2022 το φαινόμενο έχει σχεδόν εξαλειφθεί (Γράφημα 3).

Γράφημα 3. Ποσοστό εκπρόθεσμων τροπολογιών με σφραγίδα Βουλής, 2014-2026

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2026). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Μάιος 2026). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης, Ίδιοι υπολογισμοί.

Ο κανονισμός της Βουλής στο άρθρο 87 στην παρ. 2 ορίζει ότι: «Προσθήκες ή τροπολογίες βουλευτών και υπουργών κατατίθενται τρεις τουλάχιστον ημέρες πριν από την έναρξη της συζήτησης στην Ολομέλεια, στο Τμήμα διακοπής των εργασιών της Βουλής ή στην αρμόδια διαρκή επιτροπή». Η πρόβλεψη αυτή επιχειρεί να εξασφαλίσει χρόνο για μελέτη, για πολιτική αξιολόγηση, για τεχνική επεξεργασία, για δημόσιο και κοινοβουλευτικό διάλογο πριν την ψήφιση των τροπολογιών, αποσκοπώντας στο να διασφαλίσει τον απαραίτητο χρόνο ώστε να μπορεί η νομοθετική εξουσία να επιτελεί τον σκοπό της, που είναι να αξιολογεί και να ψηφίζει ενημερωμένα και τεκμηριωμένα τις προτάσεις νόμων.

Ωστόσο, ένα μεγάλο μέρος των τροπολογιών εξακολουθεί να κατατίθεται αργά το βράδυ, συχνά με-

ταξύ 9 και 12 την νύχτα, χωρίς αυτές οι τροπολογίες να σφραγίζονται ως εκπρόθεσμες, παρά το γεγονός πως λίγες ώρες αργότερα, στις πρώτες πρωινές συνεδριάσεις της επόμενης ημέρας, οι ίδιες αυτές ρυθμίσεις συζητούνται (στον ελάχιστο χρόνο που έχει μεσολαβήσει) και ψηφίζονται.²

Στην ανάλυση αυτή εστιάζουμε στο πότε εμφανίζονται οι τροπολογίες στη Βουλή, εντοπίζοντας τις κακές πρακτικές και τις αδυναμίες της σημερινής νομοθέτησης μέσω τροπολογιών σχετικά με τον χρόνο κατάθεσης, επεξεργασίας, συζήτησης και ψήφισης των τροπολογιών. Η ανάλυση αφορά στην περίοδο 2014-2026, αξιοποιώντας ένα μοναδικό σύνολο δεδομένων με όλες τις 2.064 τροπολογίες που έχουν ψηφιστεί στην Βουλή, εστιάζοντας τόσο στην μακροχρόνια τάση όσο και στις πιο πρόσφατες εξελίξεις.

2 Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν 3 τροπολογίες που κατατέθηκαν στους νόμους 5135/2024 και 5215/2025. Οι 2 τροπολογίες στον ν. 5135/2024 φέρουν ως ώρες κατάθεσης 23:25 και 23:35, ημερολογιακά στις 11 Σεπτεμβρίου. Στις 10:04 το πρωί της επόμενης ημέρας, στις 12 Σεπτεμβρίου, οι εν λόγω τροπολογίες συζητήθηκαν και ψηφίστηκαν. Όπως αναφέρεται στα πρακτικά της Ολομέλειας της Βουλής, βλ. [Κ' Περίοδος \(Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας\) Α' Σύνοδος Ρπζ'](#). Αντίστοιχη είναι η περίπτωση του ν. 5215/2025, όπου η μοναδική τροπολογία κατατέθηκε 22:25 το βράδυ της 1ης Ιουλίου και η Ολομέλεια της Βουλής συνήλθε στις 2 Ιουλίου 2025, ημέρα Τετάρτη και ώρα 9:04' για την συζήτηση και την ψήφιση της. Συνεπώς, αν και τυπικά είχε μεσολαβήσει ημερολογιακά μία ημέρα, οι 3 τροπολογίες αυτές, όπως και η πλειονότητα των τροπολογιών οι οποίες κατατίθενται μία ημέρα πριν την ψήφιση τους, δίνουν στους Βουλευτές μόνο λίγες ώρες (και μάλιστα τις πρώτες πρωινές) για την επεξεργασία τους, και συνεπώς περιορίζουν σημαντικά τα περιθώρια συζήτησης, τεκμηρίωσης και λήψης απόφασης σχετικά με την ψήφιση των ρυθμίσεων που διαθέτουν. Όπως αναφέρεται στα πρακτικά της Ολομέλειας της Βουλής, βλ. [Κ' Περίοδος \(Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας\) Β' Σύνοδος Ρμστ'](#).

Οι ώρες κατάθεσης των τροπολογιών στη Βουλή στο σύνολο της περιόδου 2014-2026: η νυχτερινή νομοθέτηση

Η ανάλυση των ωρών κατάθεσης των τροπολογιών στη Βουλή για την περίοδο 2014-2026 αποκαλύπτει μια σαφή μεταβολή στον χρονικό ορίζοντα της νομοθετικής διαδικασίας. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στο Γράφημα 4 δείχνουν ότι οι τροπολογίες έχουν μετακινηθεί σταδιακά από τις πρωινές και απογευματινές ώρες προς τις βραδινές (έντονο κόκκινο χρώμα) και, σε ορισμένες περιπτώσεις, μεταμεσονύκτιες ώρες, με την τάση αυτή να ενισχύεται ιδιαίτερα μετά το 2020.

Κατά την περίοδο 2014-2019, η κατάθεση τροπολογιών ακολουθεί ένα σχετικά ισορροπημένο χρονικό πλαίσιο. Οι περισσότερες τροπολογίες κατατίθενται μεταξύ 12:00 και 19:00, κυρίως τις μεσημβρινές και απογευματινές ώρες. Το 2014, για παράδειγμα, η συχνότερη ώρα κατάθεσης ήταν το διάστημα 18:00-18:59 (15%), ενώ το 2019 οι υψηλότερες συγκεντρώσεις εμφανίζονταν στις 13:00-13:59 (13,7%) και 18:00-18:59 (12,7%), και οι καταθέσεις μετά τις 21:00 παρέμεναν περιορισμένες.

Από το 2020, έτος έναρξης της πανδημίας, και μετά παρατηρείται σαφής αλλαγή καθώς για πρώτη φορά, οι βραδινές ώρες αποκτούν κεντρικό ρόλο, με το διάστημα 20:00-20:59 να συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό καταθέσεων (15,1%). Η μετατόπιση αυτή ενισχύεται το 2021, όταν οι ώρες μεταξύ 20:00 και 23:59 συγκεντρώνουν πάνω από το μισό των τροπολογιών, ενώ η κορύφωση εμφανίζεται στις 21:00-21:59 (19,1%).

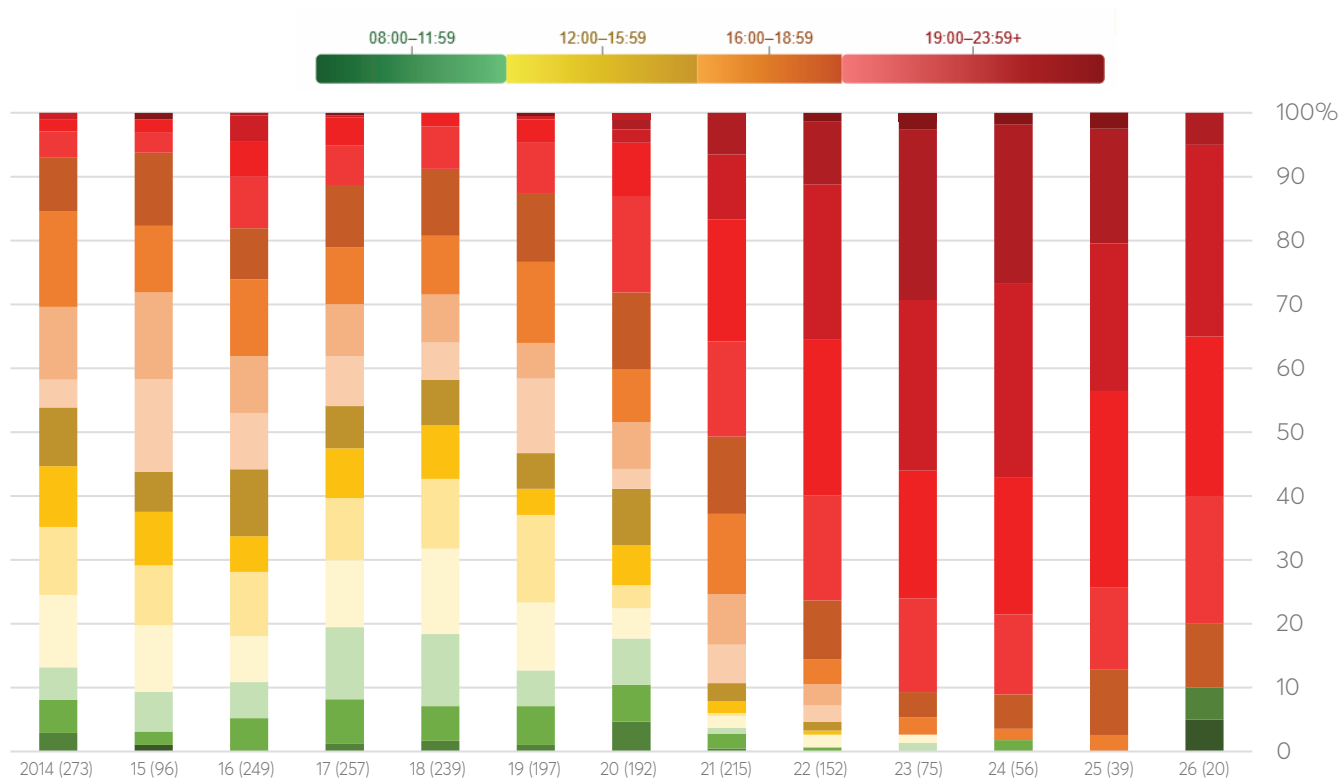
Η τάση κορυφώνεται την περίοδο 2022-2025. Το 2022 σχεδόν το 60% των τροπολογιών κατατίθεται μετά τις 20:00, με τις ώρες 21:00-21:59 και 22:00-

22:59 να συγκεντρώνουν από 24,3% η καθεμία. Το 2023 η εικόνα γίνεται ακόμη πιο έντονη: το 73,4% των τροπολογιών κατατίθεται μεταξύ 20:00 και μεσάνυχτα, ενώ περισσότερο από το μισό (53,4%) συγκεντρώνεται μόνο στις ώρες 22:00-23:59. Το 2024 καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό νυχτερινών καταθέσεων, με το 76,8% να πραγματοποιείται μετά τις 20:00 και τις ώρες 22:00-23:59 να αντιστοιχούν στο 55,4% του συνόλου. Το 2025 η εικόνα παραμένει παρόμοια, καθώς το 74,4% των τροπολογιών κατατίθεται μετά τις 20:00 και η συχνότερη ώρα είναι το διάστημα 21:00-21:59 (30,2%).

Τα στοιχεία του 2026, αν και αφορούν μέχρι στιγμής την περίοδο Ιανουάριος - Μάιος 2026 (μόλις 20 τροπολογίες), επιβεβαιώνουν τη συνέχιση της ίδιας τάσης. Το 80% των τροπολογιών έχει κατατεθεί μεταξύ 19:00 και 23:59, ενώ το 55% συγκεντρώνεται μόνο στις ώρες 21:00-22:59. Η συχνότερη ώρα κατάθεσης είναι πλέον το διάστημα 22:00-22:59 (30%), ακολουθούμενο από το 21:00-21:59 (25%) και το 20:00-20:59 (20%). Οι πρωινές και μεσημβρινές καταθέσεις έχουν περιοριστεί σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα.

Συνολικά, καταγράφεται μια εντυπωσιακή μετατόπιση των τροπολογιών προς τις βραδινές ώρες. Ενώ την περίοδο 2014-2019 οι περισσότερες τροπολογίες κατατίθενται κατά τη διάρκεια του κοινοβουλευτικού ωραρίου, από το 2021 και μετά η κύρια ζώνη κατάθεσης μεταφέρεται συστηματικά μετά τις 20:00. Το 2024, το 2025 και το 2026 αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της εξέλιξης, καθώς οι νυχτερινές καταθέσεις κυριαρχούν συντριπτικά. Η μακροχρόνια αυτή τάση υποδηλώνει ότι η πρακτική της κατάθεσης τροπολογιών έχει μετατοπιστεί από τις ώρες της κανονικής κοινοβουλευτικής λειτουργίας προς τις τελευταίες ώρες της ημέρας, με ολόένα μεγαλύτερη συγκέντρωση κοντά στα μεσάνυχτα.

Γράφημα 4. Οι ώρες κατάθεσης των τροπολογιών στη Βουλή στο σύνολο της περιόδου 2014-2026

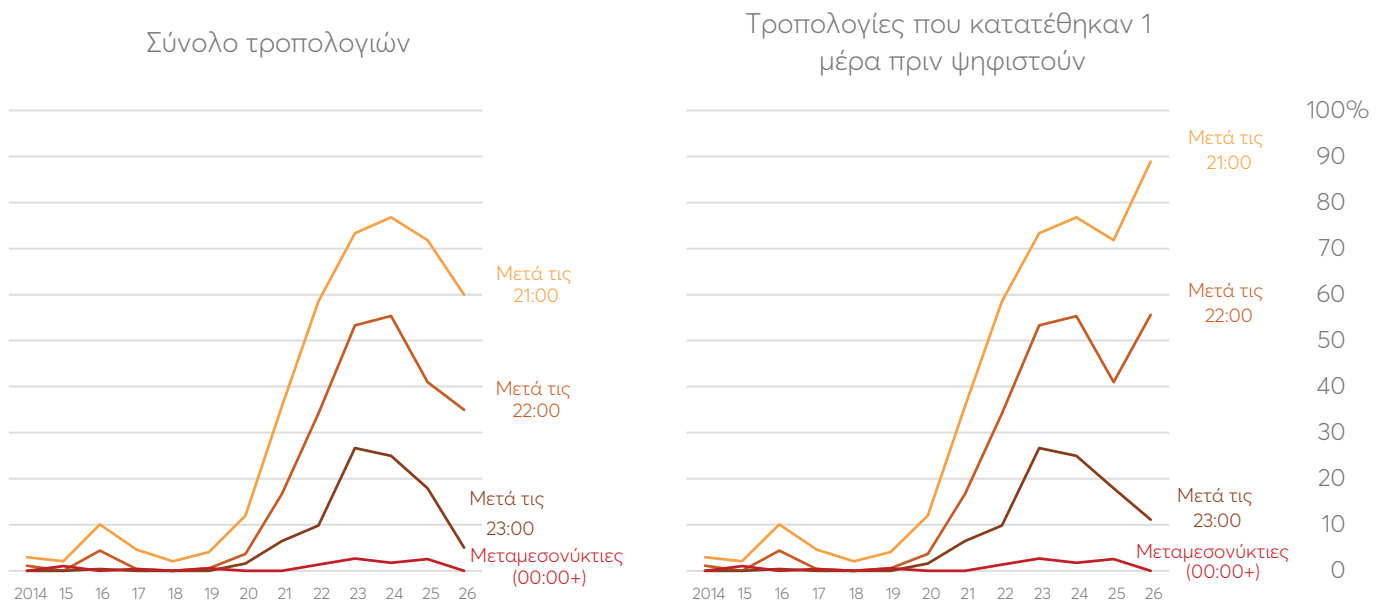
Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2025). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Δεκέμβριος 2025). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Στο Γράφημα 5 παρουσιάζονται τα δεδομένα κατάθεσης των νυχτερινών τροπολογιών, δηλαδή με ώρα κατάθεσης μετά τις 21:00. Στο σύνολο όλων των τροπολογιών (αριστερό πάνελ), την περίοδο 2014–2020, η κατάθεση των τροπολογιών μετά τις 21:00 παρέμεινε σε πολύ χαμηλά επίπεδα (από 2,1% έως 12%), γεγονός που δείχνει ότι οι βραδινές καταθέσεις αποτελούσαν μάλλον εξαίρεση. Από το 2021, όμως, παρατηρείται απότομη και συνεχής κλιμάκωση: το ποσοστό εκτινάσσεται στο 35,8%, φθάνει στο 58,6% το 2022 και κορυφώνεται στο 73,3% το 2023 και στο 76,8% το 2024, ενώ παραμένει εξαιρετικά υψηλό και το 2025 (74,4%). Αντίστοιχη είναι η αύξηση των καταθέσεων μετά τις 22:00, οι οποίες από σχεδόν μηδενικά επίπεδα πριν το 2021 ξεπερνούν το 50% το 2023 και το 2024. Το 2026 καταγράφεται σαφής αποκλιμάκωση, με το ποσοστό μετά τις 21:00 να υποχωρεί στο 60% και μετά τις 22:00 στο 35%, ωστόσο τα επίπεδα αυτά εξακολουθούν να είναι πολλαπλάσια εκείνων της περιόδου πριν από το 2021.

Εστιάζοντας στις τροπολογίες που κατατέθηκαν

μόλις μία ημέρα πριν από τη συζήτηση ή ψήφιση (δεξί πάνελ), η μετατόπιση προς τις νυχτερινές ώρες είναι ακόμη εντονότερη στις τροπολογίες τελευταίας στιγμής. Μέχρι το 2020 οι καταθέσεις μετά τις 21:00 κινούνταν κυρίως σε χαμηλά επίπεδα, με εξαίρεση ορισμένες μεμονωμένες χρονιές. Από το 2021 ξεκινά μια έντονη κλιμάκωση, καθώς το ποσοστό ανέρχεται στο 45,1%, αυξάνεται στο 63,4% το 2022 και φθάνει στο 79,4% το 2023, για να κορυφωθεί στο 88,9% το 2024. Παρότι το 2025 καταγράφεται μερική υποχώρηση (72,2%), οι βραδινές καταθέσεις παραμένουν κυρίαρχες. Το 2026 επανέρχεται στα πολύ υψηλά επίπεδα του 2024, με το 88,9% των τροπολογιών να κατατίθεται μετά τις 21:00, αν και οι καταθέσεις μετά τις 23:00 εμφανίζονται αισθητά μειωμένες σε σχέση με τα αμέσως προηγούμενα χρόνια. Συνολικά, η περίοδος 2021–2025 σηματοδοτεί μια σαφή τομή σε σχέση με το παρελθόν, καθώς οι τροπολογίες που κατατίθενται την τελευταία ημέρα μεταφέρονται μαζικά στις πιο προχωρημένες ώρες της ημέρας.

Γράφημα 5. Ποσοστό τροπολογιών που κατατέθηκαν νύχτα (αθροιστικά, ανά έτος), 2014-2026

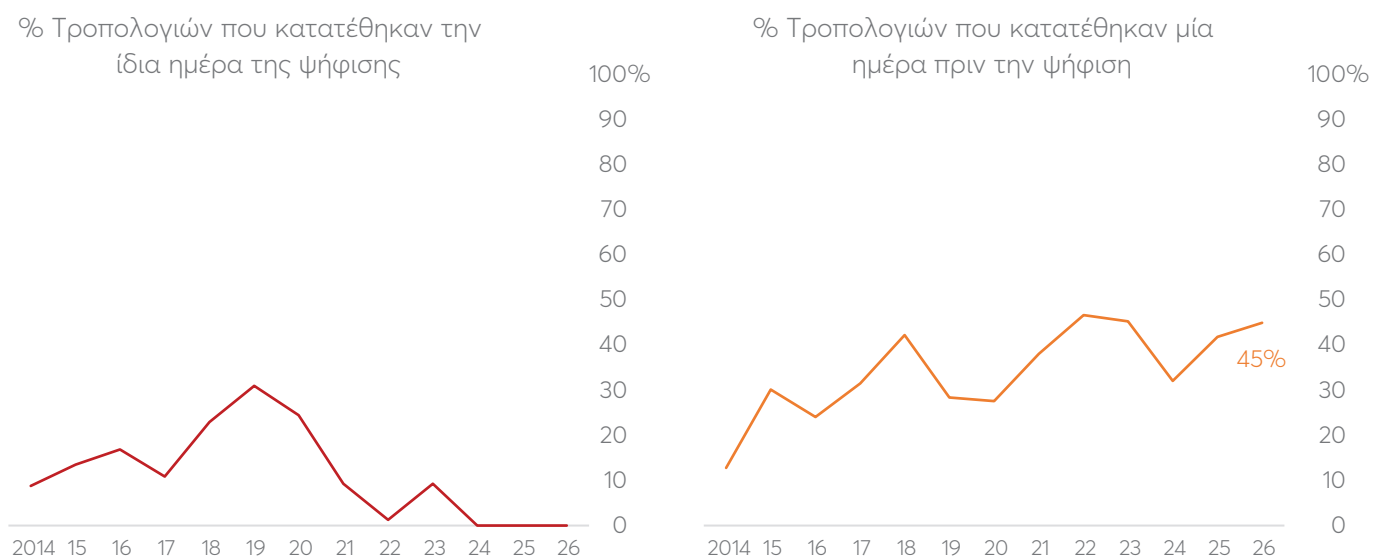

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2025). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Δεκέμβριος 2025). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Η αύξηση του αριθμού των νυχτερινών τροπολογιών έχει εμφανώς αρνητικό αντίκτυπο στην διαδικασία νομοθέτησης, ωστόσο, φαίνεται να αντισταθμίζεται σε έναν βαθμό από την εξάλειψη του φαινομένου κατάθεσης τροπολογιών την ίδια ημέρα ψήφισης. Δηλαδή, πλέον δεν υπάρχουν τροπολογίες που έχουν κατατεθεί την ίδια ημέρα που ψηφί-

στηκαν, αλλά αυτές μετατοπίστηκαν ημερολογιακά λίγες ώρες νωρίτερα, το προηγούμενο βράδυ. Το Γράφημα 6 παρουσιάζει την καθοδική τάση των τροπολογιών που κατατέθηκαν την ίδια ημέρα ψήφισης και την ανοδική τάση των τροπολογιών που κατατέθηκαν μία ημέρα πριν την ψήφιση.

Γράφημα 6. Ποσοστό τροπολογιών που κατατέθηκαν την ίδια ημέρα ψήφισης ή μία ημέρα πριν, 2014-2026

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2025). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Δεκέμβριος 2025). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Ο συνδυασμός των στοιχείων για την αύξηση της κατάθεσης των νυχτερινών τροπολογιών, την αύξηση της κατάθεσης τροπολογιών μια ημέρα πριν την ψήφιση και η εξάλειψη του φαινομένου κατάθεσης τροπολογιών την ίδια ημέρα ψήφισης από το 2020 μέχρι σήμερα δείχνει πως στην πραγματικότητα η κατάθεση των τροπολογιών έχει απλώς μετακινηθεί λίγες ώρες νωρίτερα, με την αλλαγή της ημερολογιακής ημέρας να μην εξασφαλίζει την τήρηση της ουσίας των προβλέψεων για επαρκή χρόνο μελέτης των τροπολογιών. Το γεγονός δε πως η Βουλή δέχεται ως εμπρόθεσμες τις σχετικές τροπολογίες, αποτελεί παραβίαση της ουσίας του Κανονισμού της Βουλής και των αρχών της καλής νομοθέτησης.³

Ο θεωρητικά διαθέσιμος χρόνος επεξεργασίας των τροπολογιών

Η συνολική αξιολόγηση του χρόνου που παρέχει η νομοθετική διαδικασία για την εξέταση των τροπολογιών δεν μπορεί να βασιστεί αποκλειστικά στο διάστημα μεταξύ της κατάθεσης και της ψήφισής τους. Το πραγματικό περιθώριο επεξεργασίας επηρεάζεται ταυτόχρονα από την ώρα κατάθεσης, τον αριθμό των τροπολογιών που συνοδεύουν κάθε νομοσχέδιο και τον αριθμό των άρθρων που περιλαμβάνει καθεμία. Μία τροπολογία που κατατίθεται αρκετές ώρες πριν από την ψήφιση, αλλά περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό άρθρων ή συνυποβάλλεται με πολλές άλλες τροπολογίες, δημιουργεί διαφορετικές απαιτήσεις επεξεργασίας από μια σύντομη και μεμωμένη ρύθμιση.

Για τη συνολική εκτίμηση αυτών των επιμέρους μεγεθών δημιουργήσαμε έναν δείκτη θεωρητικά διαθέσιμου χρόνου επεξεργασίας. Ο δείκτης συνδυάζει το χρονικό διάστημα από την κατάθεση κάθε τροπολογίας έως την έναρξη της συζήτησής την ημέρα της ψήφισης με τον συνολικό αριθμό των άρθρων που καλούνται να εξετάσουν οι βουλευτές. Εκφράζει, επομένως, τον θεωρητικά διαθέσιμο χρόνο ανά

άρθρο τροπολογίας, εάν το συνολικό χρονικό περιθώριο κατανεμόταν ισομερώς μεταξύ όλων των άρθρων που εισάγονται προς ψήφιση.

Ο δείκτης δεν αποτυπώνει τον πραγματικό χρόνο που αφιέρωσε κάθε βουλευτής στη μελέτη των ρυθμίσεων ούτε λαμβάνει υπόψη τις υπόλοιπες κοινοβουλευτικές και πολιτικές υποχρεώσεις του. Αποτελεί ένα τυποποιημένο μέτρο της χρονικής πίεσης που δημιουργεί η διαδικασία και χρησιμοποιείται κυρίως για τη σύγκριση της δυνατότητας επεξεργασίας των τροπολογιών διαχρονικά. Όσο χαμηλότερη είναι η τιμή του δείκτη, τόσο μικρότερο είναι, σε σχέση με τον όγκο των προς εξέταση ρυθμίσεων, το θεωρητικό περιθώριο μελέτης, τεχνικής αξιολόγησης, διαβούλευσης και διαμόρφωσης τεκμηριωμένης θέσης πριν από την ψηφοφορία.⁴

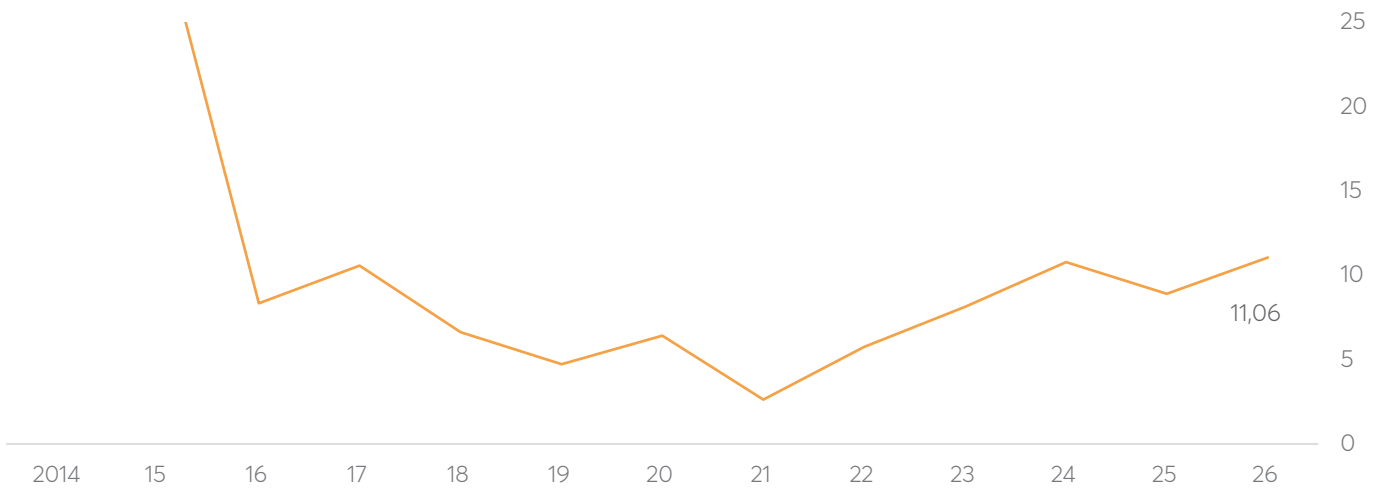
Στο Γράφημα 7 φαίνεται η σημαντική μείωση του θεωρητικά διαθέσιμου χρόνου επεξεργασίας των τροπολογιών από το 2014-2015 στο 2016 και η μικρή περαιτέρω επιδείνωση μέχρι το 2021, μετά την οποία ακολουθεί σταδιακή βελτίωση έως σήμερα. Το 2026, με την μέχρι σήμερα ψήφιση τροπολογιών (Ιανουάριος – Μάιος), ένα μέλος της Βουλής έχει στην διάθεση του περίπου 11 ώρες από την κατάθεση έως στην ψήφιση μίας τροπολογίας για να μελετήσει κάθε άρθρο του, τις συνοδευτικές εκθέσεις, να διαβουλευτεί, και να αποφασίσει πως θα ψηφίσει.

Η τάση αυτή δείχνει να ευθυγραμμίζεται με τον συμπιεσμένο χρόνο που καταγράφηκε κυρίως τα έτη 2020-2021, εξαιτίας της πανδημίας και των έκτακτων ρυθμίσεων που απαιτήθηκαν (το 2021 τα άρθρα σε τροπολογίες έφτασαν το ιστορικό υψηλό των 1.216), ενώ η υποχώρηση του αριθμού τους έκτοτε έχει συμβάλει στην αύξηση του διαθέσιμου χρόνου επεξεργασίας. Η υψηλή τιμή στον διαθέσιμο χρόνο για το 2015 οφείλεται κυρίως στις διπλές εκλογές και το δημοψήφισμα μέσα στο έτος, και την κατ' επέκταση περιορισμένη νομοθετική παραγωγή και με τροπολογίες.

3 Βλ. σχετικά Κανονισμός της Βουλής, άρθρο 87, παρ. 2: «Προσθήκες ή τροπολογίες βουλευτών και υπουργών κατατίθενται τρεις τουλάχιστον ημέρες πριν από την έναρξη της συζήτησής στην Ολομέλεια, στο Τμήμα διακοπής των εργασιών της Βουλής ή στην αρμόδια διαρκή επιτροπή».

4 Ο δείκτης μετρά τον διαθέσιμο κοινοβουλευτικό χρόνο ανά άρθρο τροπολογίας πριν από την ψήφιση. Για κάθε τροπολογία i του νόμου j υπολογίζεται ο χρόνος $H_i = (v_i - h_i) \cdot 24 + 10$, όπου v_i οι ημέρες από την κατάθεση έως την ψήφιση και h_i η ώρα κατάθεσης ως κλάσμα της ημέρας, με την παραδοχή ότι η Ολομέλεια αρχίζει στις 10:00 π.μ την ημέρα ψήφισης. Ο δείκτης ανά νόμο υπολογίζεται ως $\bar{A}_j = (\sum_i H_i / D_j) / \sum_i n_i$, όπου D_j ο αριθμός τροπολογιών και n_i ο αριθμός άρθρων της τροπολογίας i , υποθέτοντας ισομερή κατανομή του διαθέσιμου χρόνου μεταξύ των τροπολογιών. Ο ετήσιος δείκτης ορίζεται ως ο μέσος.

Γράφημα 7. Θεωρητικά διαθέσιμος χρόνος για την προετοιμασία νομοθέτησης των τροπολογιών (σε ώρες)

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2025). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Δεκέμβριος 2025). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών - Μάρκος Δραγούμης. Ίδιοι υπολογισμοί.

Οι ώρες κατάθεσης των τροπολογιών στην παρούσα Βουλή: 8 στις 10 τροπολογίες κατατίθενται βράδυ και ψηφίζονται την επόμενη μέρα

Στο Γράφημα 8 παρουσιάζονται οι ώρες κατάθεσης των τροπολογιών στη Βουλή, για το σύνολο των 149 τροπολογιών που ψηφίστηκαν την περίοδο Ιουλίου 2023-Μαΐου 2026. Το 76% των τροπολογιών έχουν κατατεθεί μεταξύ 21:00 το βράδυ και 1:00 τα ξημερώματα, με την πλειονότητα αυτών (52%) με-

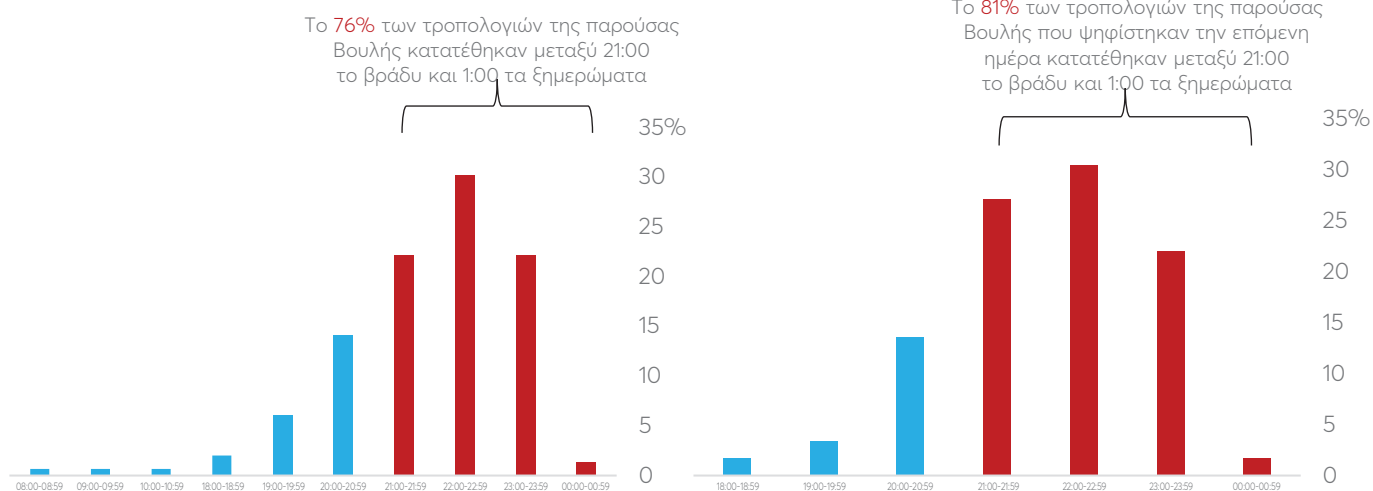
ταξύ του δώρου 22:00 και 23:59. Από τις 18:00 το απόγευμα μέχρι τις 21:00 το βράδυ έχει κατατεθεί το 24% του συνόλου των τροπολογιών.

Σχετικά με τις τροπολογίες που κατατέθηκαν 1 ημέρα πριν ψηφιστούν, τα δεδομένα δείχνουν πως για το σύνολο των 59 τροπολογιών που ψηφίστηκαν την περίοδο Ιουλίου 2023-Μαΐου 2026, το 81% των τροπολογιών αυτών έχουν κατατεθεί μεταξύ 21:00 το βράδυ και 1:00 τα ξημερώματα, με την πλειονότητα αυτών (52%) μεταξύ του δώρου 22:00 και 23:59. Από τις 18:00 το απόγευμα μέχρι τις 21:00 το βράδυ έχει κατατεθεί το 19% του συνόλου των τροπολογιών που ψηφίστηκαν την επόμενη ημέρα.

Γράφημα 8. Ώρες κατάθεσης τροπολογιών στη Βουλή, Ιούλιος 2023-Μάιος 2026

Σύνολο τροπολογιών

Τροπολογίες που κατατέθηκαν
1 ημέρα πριν ψηφιστούν

Πηγή: Σαραβάκος, Κ., Καρκατσούλης, Π., Στεφοπούλου, Ε., Χένα, Ε., Λούκας, Χ. Ναβροζίδης, Γ. (2025). *Δεδομένα Δείκτη Ποιότητας Νομοθέτησης* (Έκδοση: Δεκέμβριος 2025, Περίοδος: Ιανουάριος 2014 – Δεκέμβριος 2025). Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών – Μάρκος Δραγούμης, Ίδιοι υπολογισμοί.

Συμπεράσματα

Η ανάλυση των δεδομένων για την περίοδο 2014–2026 καταδεικνύει μια αντιφατική εικόνα για τη νομοθέτηση μέσω τροπολογιών στην Ελλάδα. Από τη μία πλευρά, καταγράφονται σημαντικές βελτιώσεις ως προς τον όγκο των τροπολογιών και την εξάλειψη των τυπικά εκπρόθεσμων καταθέσεων. Ο συνολικός αριθμός των τροπολογιών και των άρθρων που ψηφίζονται μέσω αυτών ακολουθεί καθοδική πορεία τα τελευταία χρόνια, ενώ οι εκπρόθεσμες τροπολογίες με σφραγίδα της Βουλής έχουν σχεδόν εξαφανιστεί.

Από την άλλη πλευρά, τα στοιχεία δείχνουν ότι η ουσία του προβλήματος δεν έχει αντιμετωπιστεί. Αντί να περιοριστεί η πρακτική της τελευταίας στιγμής νομοθέτησης, έχει μεταβληθεί ο τρόπος με τον οποίο αυτή εκδηλώνεται. Η νυχτερινή κατάθεση τροπολογιών έχει παγιωθεί ως κυρίαρχη πρακτική από το 2021 και μετά, με την πλειονότητα των τροπολογιών να κατατίθεται πλέον μεταξύ 21:00 το βράδυ και 01:00 τα ξημερώματα. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος τους κατατίθεται μόλις μία ή δύο ημέρες πριν από την ψήφισή του, περιορίζοντας δραστικά τον πραγματικό χρόνο που διαθέτουν οι βουλευτές για

να μελετήσουν, να αξιολογήσουν και να ελέγξουν τις προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι ότι οι τροπολογίες που κατατίθενται μία ημέρα πριν από την ψήφισή τους εμφανίζουν ακόμη μεγαλύτερη συγκέντρωση στις νυχτερινές ώρες. Στην πράξη, πολλές από αυτές εισάγονται αργά το βράδυ και συζητούνται ή ψηφίζονται λίγες ώρες αργότερα, το επόμενο πρωί. Έτσι, ενώ τυπικά τηρείται η απαίτηση να μην κατατίθενται την ίδια ημέρα της ψήφισης, ουσιαστικά δεν εξασφαλίζεται ο χρόνος επεξεργασίας που επιδιώκει να προστατεύσει ο Κανονισμός της Βουλής.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η μετατόπιση των τροπολογιών από την ημέρα της ψήφισης στο προηγούμενο βράδυ δεν συνιστά ουσιαστική μεταρρύθμιση της νομοθετικής διαδικασίας. Αντιθέτως, δημιουργεί μια νέα μορφή τυπικής συμμόρφωσης που συχνά παρακάμπτει το πνεύμα των κανόνων καλής νομοθέτησης. Ως αποτέλεσμα, περιορίζονται οι δυνατότητες κοινοβουλευτικού ελέγχου, μειώνεται η διαφάνεια της διαδικασίας και ενισχύεται η αντίληψη ότι σημαντικές νομοθετικές ρυθμίσεις εισάγονται και ψηφίζονται χωρίς τον αναγκαίο χρόνο δημόσιας και κοινοβουλευτικής εξέτασης.

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών είναι η κύρια ανεξάρτητη, μη κρατική, μη κομματική φιλελεύθερη δεξαμενή σκέψης στην Ελλάδα. Έχει τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και έδρα την Αθήνα. Το όραμά μας είναι μια Ελλάδα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας που παρέχει στους πολίτες τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να επιδιώξουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Ο σκοπός του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών είναι να αυξήσει την επιρροή των φιλελεύθερων προτάσεων και ιδεών στον δημόσιο διάλογο και την πολιτική. Το έργο του περιλαμβάνει ερευνητικά προγράμματα, εκδόσεις και εκδηλώσεις που έχουν ως επίκεντρο την αύξηση της ατομικής ελευθερίας για κάθε πολίτη.

Οι απόψεις που δημοσιεύονται στο κείμενο εκφράζουν τους συντάκτες του και όχι απαραίτητα τον οργανισμό.

ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τζωρτζ 5, 10682, Αθήνα

T: +30 210 5238373

www.kefim.org

info@kefim.org

[facebook.com/kefim.org](https://www.facebook.com/kefim.org)

x.com/kefim_org

[gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies](https://www.linkedin.com/company/centerforliberalstudies)

[youtube.com/kefim](https://www.youtube.com/kefim)